

DOI: 10.31319/2709-2879.2025iss2(11).347609pp26-32

УДК 330.341.1

Приходько Ю.Ю., аспірант кафедри економіки
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро
ORCID ID: 0009-0004-6489-8654
e-mail: Yrist7f@gmail.com

Prykhodko Yuriy, Postgraduate student of the Department of Economics
Dnipro State Agrarian and Economic University

Науковий керівник: Гончаренко О.В., доктор економічних наук, професор, професор
кафедри економіки, академік АЕНУ, Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, Дніпро

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

DIGITALISATION OF INSTITUTIONAL SUPPORT FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT: CONCEPTUAL ASPECT

Обґрунтовані детермінанти впливу цифрових технологій на інституціональне забезпечення інноваційної динаміки.

Встановлено, що трансформація функціоналу інституціонального забезпечення інноваційної динаміки обумовлена структурними змінами національної економіки, новим характером економічних взаємодій й новими видами діяльності в умовах цифровізації й змін глобального середовища.

Аргументовано, що ключові цифрові інституції отримали часткову формалізацію, але залишилась значна частка трансакцій, які потребують регламентування, адже їх дія визначається переважно неформальними нормами. Низький рівень інституціоналізації інноваційних цифрових технологій виявляється в опортунізмі до діючих формальних норм, які встановлені державою або фірмами.

Обґрунтовано, що цифрові інновації в постіндустріальній моделі економіки набувають ключового статусу, адже вони здатні мінімізувати рівень опортунізму при економічних операціях і взаємодіях економічних суб'єктів та трансакційні витрати, що їх супроводжують.

Встановлено, що цифрові технології здатні підсилити функціонал інститутів за допомогою іманентних їм властивостей (автоматизованості, інформативності, прозорості), що мінімізує трансакційні витрати й дозволяє мінімізувати або виключити вплив окремих дисфункцій інститутів або навіть зруйнувати інституціональну пастку.

Визначено, що цифрові трансформації сприяють оптимізації діючих і появі нових інститутів, їх позитивний вплив забезпечує алгоритмізація інституціонального впливу, мінімізація негативних проявів сформованих інституціональних «пасток», втрата стійкості архаїчними нормами. Урахування виявлених факторів впливу цифрових технологій на діючі інститути дозволить підсилити дієвість формальних норм та їх ефективність.

Ключові слова: інститут, інституціональне забезпечення, інновація, інноваційна динаміка, інноваційний розвиток, норма, трансформація, цифровізація.

The determinants of the impact of digital technologies on the institutional support of innovation dynamics are substantiated.

It has been established that the transformation of the functionality of institutional support for innovation dynamics is caused by structural changes in the national economy, the new nature of economic interactions, and new types of activities in the context of digitalisation and changes in the global environment.

It is argued that key digital institutions have been partially formalised, but a significant proportion of transactions remain unregulated, as their operation is largely determined by informal norms. The low level of institutionalisation of innovative digital technologies is reflected in opportunism towards existing formal norms established by the state or companies.

It is emphasised that digital technologies can enhance the functionality of institutions through their inherent properties (automation, informativeness, transparency), which minimises transaction costs and allows minimising or eliminating the impact of individual institutional dysfunctions or even breaking the institutional trap. The implementation of digital technologies in the institutional environment can ensure growth in institutional efficiency, provided that the institutions themselves are capable of dynamic change. Institutional dynamics ensure changes in the functionality of an institution (transformation), changes in its organisational and functional format (modernisation), and partial changes in its functional properties (modification). Endogenous institutional changes are ensured by the properties of adaptation, selection, generation, and exaptation, which are capable of taking root and subsequently ensuring the stability of the existing institution.

It is justified that digital innovations in the post-industrial economic model acquire key status, as they are capable of minimising the level of opportunism in economic operations and interactions between economic entities and the accompanying transaction costs.

It has been established that digital technologies can enhance the functionality of institutions through their inherent properties (automation, informativeness, transparency), which minimises transaction costs and allows minimising or eliminating the impact of individual institutional dysfunctions or even breaking the institutional trap.

It has been determined that digital transformations contribute to the optimisation of existing institutions and the emergence of new ones, their positive impact ensuring the algorithmisation of institutional influence, minimisation of the negative manifestations of established institutional 'traps,' and the loss of stability due to archaic norms. Taking into account the identified factors of the impact of digital technologies on existing institutions will strengthen the effectiveness of formal norms and their efficiency.

Key words: *institute, institutional support, innovation, innovation dynamics, innovative development, norm, transformation, digitalization.*

JEL Classification: O31, L86

Постановка проблеми. Інноваційні трансформації національних економік сповільнюються поглибленням диспропорцій розвитку світового господарства; збереженням технологічного та соціального відставання менш розвинених національних господарств; втратами (частковими або повними) окремими соціально-економічними моделями власної ідентичності; фрагментаціями відтворювальних процесів, ринку праці, капіталу, політичних систем і суспільств; концентрацією фінансових капіталів і ресурсів в розпорядженні обмеженого кола власників, корпорацій і країн. Зазначені чинники знайшли прояв в національній економіці, але їх ігнорування при реалізації економічної політики в майбутньому й покладання на постулати ліберальних принципів і ринкові механізми не сприятимуть зниженню ризиків втрати конкурентоспроможності вітчизняних виробників високотехнологічної й інноваційної продукції; не дозволять призупинити подальше руйнування науково-технологічного потенціалу при існуючому дефіциті фінансових і матеріальних ресурсів, скороченні обсягів інвестицій, масштабній міграції й проблемах ринку праці. Окрім ендогенних впливів, на інноваційну динаміку в економіці впливають також такі екзогенні чинники як часткове поглинання внутрішнього і регіональних ринків глобальним; структурне і технологічне спрощення внутрішніх ринків і втрати джерела ресурсного забезпечення та низька дієвість інституціональних факторів саморозвитку.

Формування нових інституцій та оптимізація наявних інститутів має враховувати структурні зміни економіки та особливості економічної діяльності в умовах діджиталізації. Вхідження макросистеми в нові економічні реалії супроводжується поступовим переходом

суб'єктів господарської діяльності до цифрового економічного середовища із значною часткою роботи в онлайн та спрощенням економічних операцій, зміною норм господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цифрова трансформація економічного простору як впливає, так і знаходиться під впливом інституціонального середовища. Результатом подібної конвергенції стала можливість скоротити транзакційні, трансформаційні і виробничі витрати, а також забезпечити зміни в економічній діяльності і взаємодіях суб'єктів господарювання, що знову привернуло увагу дослідників до проблематики економічної динаміки та її детермінованості. Така спрямованість наукового дискурсу обумовлена потребою обґрунтування детермінант інноваційного типу відтворення національної економіки, модернізації її структури, підвищення рівня технологічності виробництва з урахуванням глобальних трендів і наявного ресурсного потенціалу.

Пошук інструментарію активізації інноваційної динаміки сприяв дослідженню рушійних сил інноваційного розвитку й модернізації економіки. Даним питанням присвятили наукові праці В. Вишневський, А. Гриценко, А. Геєць, А. Чухно [2; 7] та інші дослідники. Системні передумови для виявлення впливу інститутів та інструментів інституціонального регулювання на інноваційні процеси в економіці сформовані роботами А. Гриценка, О. Мельника, Д. Норта, Й. Шумпетера, Дж. Ходжсона [4-6;8]. Сучасні дослідження інноваційної динаміки характеризуються різноспрямованістю методологічних підходів та пошуком нового інструментарію інституціонального регулювання з урахуванням цифрових трендів та глобальних викликів [1; 3; 9].

При значному обсязі теоретичних досліджень, присвячених інноваційним трансформаціям та інституціональному регулюванню відтворювальних процесів, залишаються дискусійними окремі практичні і змістовні аспекти впливу цифрових технологій на інституціональне забезпечення інноваційної динаміки, що актуалізує важливість й обумовлює перспективність наукових досліджень зазначеної проблематики.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження впливу цифрових технологій на інституціональне забезпечення інноваційної динаміки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституціональна роль держави в інноваційних трансформаціях втілюється через запроваджені інноваційні стимули і мотиви та формування інституціонального середовища, забезпечення його сприятливого впливу на активізацію інноваційного процесу. Інституціональний інструментарій має стимулювати продукування і поширення інноваційних технологій, реалізацію структурних змін економіки, збільшення обсягів конкурентоспроможного експорту та вихід на світовий ринок.

Реалізація інноваційного типу відтворення в суспільному господарстві детермінується двома групами системоутворюючих впливів. З одного боку, інноваційне відтворення потребує оптимізації й використання всього наявного потенціалу та адаптивних змін інституціонального базису, що слугуватиме основою для технологічного оновлення виробничих процесів, мобільності капіталів і ресурсів. З іншого боку, інноваційна динаміка стала глобальним трендом розвитку й процеси, що відбуваються в світовій економіці починають з різною інтенсивністю впливати на розвиток національної економіки. Сучасним глобальним трендом світогосподарського розвитку постає цифровізація, яка поступово й системно змінює взаємодії ключових акторів в економіці і фундаментальний статус базисних економічних ресурсів. Ключовими рушійними силами на етапі формування мережевої економіки стало поширення новітніх технологій, поліпшуючих і базисних інновацій, підвищення ролі освіти й статусу людського капіталу, збільшення обсягів глобальної торгівлі, інвестиційної активності, зростання впливу інституціонального регулювання й наявності сприятливого для інновацій інституціонального середовища.

З урахуванням глобальних тенденцій розвитку і зміни ролі у відтворенні базових ресурсів, можна спрогнозувати вплив цифровізації на інституціональне забезпечення інноваційної динаміки. Так процеси цифровізації обумовили необхідність модернізації бізнес-стратегій, змінили ринкові умови, сприяли зростанню продуктивності праці, вплинули на структуру виробництва товарів і послуг, їх пропозицію, якість, логістичні та реалізаційні умови і взаємодію виробників (табл. 1).

Таблиця 1. Інституціональне середовище інноваційної динаміки в умовах глобальних трансформацій і цифровізації

Зміни на рівні базисних і економізованих інститутів, інституцій	Зміни на мікрорівні інноваційних трансформацій
- поширення нових бізнес-стратегій, моделей і форм економічної діяльності - поширення механізмів управління та інструментарію, які не передбачають участь людини - алгоритмізація економічних операцій - розширення доступу до ресурсів, ринків й споживання - підвищення вимог до якісного споживання й задоволення потреб	- випуск нових продуктів, розширення спектру послуг для споживачів, їх діджиталізація - мінімізація впливу і ролі посередницьких структур - зростання динаміки бізнес-процесів і скорочення транзакцій - запровадження сучасних моделей інноваційних процесів й скорочення життєвого циклу появи інновацій з урахуванням попиту й ринкових змін
Загрози і ризики інституціональних дисфункцій	
Ризики	Загрози
- недосконале нормативне забезпечення інноваційного процесу - незахищеність прав інтелектуальної власності, авторського права й використання технологічних рішень, ресурсів, нововведень інших розробників і власників - складнощі адаптації до високої динаміки технологічних змін і бізнес-стратегій на основі цифровізації	- захист персональних даних в умовах цифровізації - загрози екзогенного інформаційного та технологічного втручання або впливу - поглиблення технологічного відставання - зростання масштабів кібер-злочинності, порушень контрактних і договірних умов в сфері цифровізації і користування комп'ютерними технологіями
Зміни економічного середовища в умовах діджиталізації	
- переміщення господарських операцій й економічних взаємодій з реального середовища в онлайн - алгоритмізація економічних взаємодій; - підвищення вимог до професійного рівня людського ресурсу й якості освіти; - зміни споживчих і соціальних стандартів	

Джерело: розробка автора

При реалізації інструментів інституціонального регулювання, з метою активізації інноваційної динаміки, важливо мінімізувати негативні впливи цифровізації та врахувати їх при оптимізації інститутів або формуванні нових інституцій. Так становлення цифрової економіки супроводжується загальним скороченням робочих міст і попиту на працівників в результаті поширення роботизації і автоматизованих технологій; зникають окремі ринки і їх сегменти, а також втрачається конкурентоспроможність торгівельних мереж внаслідок зростання обсягу онлайн продажів; зростають ризики цифрового шахрайства і піратства, поширюється шкідливий і небезпечний контент; втрачається конкурентоспроможність структур і виробництв, послуги яких можна надавати дистанційно та на засадах аутсорсингу.

В нових умовах цифрового економічного простору змінюється й процедура інституціоналізації економічної динаміки. Структурні зміни, новий характер економічних взаємодій й нові види діяльності потребують нового функціоналу від інституціонального забезпечення. Ключові цифрові інституції й інститути вже отримали формалізацію, але залишилась значна частка транзакцій, які потребують регламентування, адже їх дія визначається переважно неформальними нормами. Достатньо низький рівень інституціоналізації властивий таким інноваційним цифровим технологіям як інтернет речей та блокчейн, де спостерігається переважно початковий стан опанування їх користувачами і сформувався опортунізм до діючих формальних норм, встановлених державою або фірмами.

Самі технології дозволяють скорочувати трансакційні витрати й впливають на структуру та змінюють споживчі переваги, що обумовлює потребу у формуванні нових норм (табл. 2).

Таблиця 2. Інституціональне забезпечення цифрових технологій

Інноваційна технологія	Стан інституціоналізації
Інтернет речей; інтернет послуг: сприяють проведенню автоматизованих трансакцій і доступу до глобального простору використання ресурсів	Переважно низький; наявний опортунізм діючих інституцій, формальних норм державного регулювання; Потребує розробки й запровадження нових формальних норм і процедур реалізації для скорочення трансакційних витрат
Технологія блокчейн: використовує реєстри масивів інформації	Переважно низький; опортунізм діючих формальних норм макро- і мікрорівня Потребує розробки й запровадження нових формальних норм, правил контролю, процедур роботи криптобірж для зниження інституціональної «конфліктності», витрат за трансакціями, негативних впливів глобалізації
Штучний інтелект: поширює використання роботів; автоматизації великих даних	Середній; Потребує оптимізації та/або розробки нових інституцій, правил контролю для скорочення впливу інституціональних дисфункцій; ліквідації застарілих інститутів
Цифрові платформи: орієнтовані на організацію торгівлі, соціальні комунікації, використання ресурсів	Середній і високий; Переважно формалізовані правила комунікації, мінімізований вплив інституціональних дисфункцій; Потребує часткової оптимізації для мінімізації конфліктності з архаїчними нормами

Джерело: розробка автора

Цифрові інновації в новій моделі економіки набувають ключового статусу, адже вони здатні мінімізувати рівень опортунізму при економічних операціях і взаємодіях економічних суб'єктів та трансакційні витрати, що їх супроводжують. Так поширення цифрових платформ й цифрових комунікацій супроводжується активною інституціоналізацією, що унеможливує високий рівень опортунізму та мінімізує вплив інституціональних дисфункцій при реалізації угод, де забезпечена прозорість умов та введені санкційні механізми за їх порушення або опортунізм.

Інституціональний функціонал регламентує варіативність економічної поведінки, виключає або обмежує через санкціонування несприятливий розвиток подій або шкідливі для визначених цілей, що при ефективності інститутів мінімізує трансакційні витрати, витрати пов'язані з реалізацією управлінських функцій і прийняття рішень, опортунізм в поведінці економічних суб'єктів. В даному контексті цифрові технології здатні підсилити функціонал інститутів за допомогою іманентних їм властивостей (автоматизованості, інформативності, прозорості), що мінімізує трансакційні витрати й дозволяє мінімізувати або виключити вплив окремих дисфункцій інститутів або навіть зруйнувати інституціональну пастку.

Імплементація цифрових технологій в інституціональне середовище здатна забезпечити зростання інституціональної ефективності, за умов, якщо самі інститути здатні до динамічних змін, завдяки властивостям інституціональної мінливості і добору, що базуються на форматах інституціональної еволюції (трансформація, модернізація, модифікація, мутація).

Інституціональна динаміка забезпечує зміну функціоналу інституту (трансформацію), зміну його організаційно-функціонального формату (модернізацію), часткові зміни функціональних властивостей (модифікацію). Ендогенні інституціональні зміни забезпечуються завдяки властивостям адаптації, селекції, генерації, екзаптації, які здатні

«рутинізуватися» і в подальшому забезпечити стабільність діючому інституту. Поява неконтрольованих відхилень складових й самого інституціонального механізму від прогнозованих і бажаних параметрів, здатна сформувати неефективну інституцію або інститут (інституціональна мутація), що в подальшому закріплюється й відтворює змінені характеристики на стабільних засадах. Цілеспрямоване формування інститутів, що дозволяють реалізувати стратегічні цілі може забезпечити використання технологій інституціонального дизайну, де для економічних моделей із складною еволюційною траєкторією найбільш адаптивною стала технологія формування проміжних інститутів завдяки їх керованому вирощуванню.

Висновки. Цифровізація стала глобальним проявом світогосподарських змін, вона сприяла віртуалізації економічної діяльності й сформувала додаткові можливості для активізації інноваційної динаміки та залучення ресурсів глобального ринку. Модернізаційний тренд розвитку змінив організаційно-структурний формат інституціональних форм, але не їх сутнісне призначення в реалізації інноваційного розвитку. Цифровізація здатна оптимізувати й підвищити ефективність інститутів за допомогою алгоритмізації інституціонального впливу, його діджиталізації, мінімізувати дисфункціональні прояви через вищий рівень прозорості і регламентації впливу на економічні процеси.

Інституціональне середовище інноваційного розвитку потребує модернізаційних змін для включення елементів цифровізації до діючих формальних норм, адже не всі цифрові технології й послуги, що вони супроводжують інституціоналізовані. Низькі рівні інституціоналізації креативних індустрій, IT-послуг, аутсорсингу потребують нормативного забезпечення основної частки неформальних взаємодій (користування сервісами, мережами, ведення блогів) або прийняття нових інституцій, для закріплення їх регулюючих властивостей й адаптивності у нових реаліях. Відсутність формальних норм призводить до домінування їх неформальних аналогів, які заповнюють собою інституціональні «пустоти» і призводять до зростання трансакційних витрат, опортунізму економічних суб'єктів, низької ефективності управлінських рішень.

Відтак, цифрові трансформації сприяють оптимізації діючих і появі нових інститутів, їх позитивний вплив забезпечує алгоритмізація інституціонального впливу, мінімізація негативних проявів сформованих інституціональних «пасток», втрата стійкості архаїчними нормами. Урахування виявлених факторів впливу цифрових технологій на діючі інститути дозволить підсилити дієвість формальних норм та їх ефективність або ж, при неврахуванні цифрового потенціалу, послабити інституціональний вплив.

Список використаної літератури

1. Анопа А.С., Ілляшенко С.М. Особливості ведення інноваційного бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-71-85 (дата звернення 14.09.2025).
2. Гриценко А. Методологія дослідження трансформації економічних функцій держави в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2021. № 7. С. 5-13.
3. Ліба Н., Турянчик, Ю., Лендел М. Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України: виклики інтеграції та роль підприємницької активності. *Сталий розвиток економіки*. 2025. Вип 2 (53). С. 329-334. DOI: 10.32782/2308-1988/2025-53-45 (дата звернення 14.09.2025).
4. Мельник О.Г. Формування методологічних підходів у дослідженнях інновацій та інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 6 (120). С.18-25.
5. Норт Д. Інститути, інституціональна зміна та функціонування економіки. К.: Основи, 2000. 198 с.
6. Формування засад національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку України в умовах гібридної системи «мир – війна»: монографія / за ред. акад. НАН України Гриценка А. А. ; НАН України, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України». Київ, 2025. 572 с.

7. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К.: ЛОГОС, 2003. 617 с.
8. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу, пер. з англ. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
9. Vinichenko I.I., Honcharenko O.V., Khalatur S.M., Sitkovska A.O., Prus Y.O., Korchahina V.H. (2020). Innovation investment platform of complex ensuring the economic security of enterprises of agrarian industry. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*, vol.(2), pp. 63-79. DOI: 10.3280/RISS2020-002-S1006

References

- [1] Anopa A.S., Ilyashenko S.M. (2025) Osoblyvosti vedennia innovatsiinoho biznesu v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Peculiarities of conducting innovative business in the conditions of digital transformation]. *Economy and Society*, vol.71. Available at: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-85> (accessed 14 September 2025).
- [2] Grytsenko, A. (2021) Metodolohiia doslidzhennia transformatsii ekonomichnykh funkttsii derzhavy v umovakh hlobalizatsii [Research methodology of the transformation of economic functions of the state in the conditions of globalization]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 5-13.
- [3] Liba N., Turyanchyk Yu., Lendel M. (2025) Innovatsiini stratehii rozvytku biznesu v umovakh pisliavoiennoho vidnovlennia Ukrainy: vyklyky intehtratsii ta rol pidpriemnytskoi aktyvnosti [Innovative strategies for business development in the post-war reconstruction of Ukraine: challenges of integration and the role of entrepreneurial activity]. *Sustainable Development of the Economy*, vol.2 (53), pp.329-334. Available at: DOI:<https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-45> (accessed 14 September 2025).
- [4] Melnik O. (2011) Formuvannia metodolohichnykh pidkhodiv u doslidzhenniakh innovatsii ta innovatsiinoho rozvytku [Formation of methodological approaches in innovation research and innovation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 6 (120), pp. 18-25.
- [5] Nort D. (2000) *Instytuty, instytutsionalna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky* [Institutions, institutional change and functioning of the economy]. Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian)
- [6] Gritsenko A.A. (2025) *Formuvannia zasad natsionalno ukorinenoї stiikosti ta bezpeky ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh hibrydnoi systemy «myr – viina»* [Forming the foundations of nationally rooted sustainability and security for Ukraine's economic development in the context of a hybrid «peace-war» system]. Kyiv: NAN Ukrainy, Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy». (in Ukrainian)
- [7] Chukhno A.A. (2003) *Postindustrialna ekonomika: teoriia, praktyka ta yikh znachennia dlia Ukrainy* [Post-industrial economy: theory, practice and their significance for Ukraine]. Kyiv: LOHOS. (in Ukrainian)
- [8] Shumpeter Y (2011) *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyклу* [Theory of economic development. Research of profits, capital, credit, interest and economic cycle lane]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy House (in Ukrainian)
- [9] Vinichenko I.I., Honcharenko O.V., Khalatur S.M., Sitkovska A.O., Prus Y.O., Korchahina V.H. (2020) Innovation investment platform of complex ensuring the economic security of enterprises of agrarian industry, *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*, vol.(2), pp. 63-79. DOI: <https://doi.org/10.3280/RISS2020-002-S1006>

Надійшла до редколегії 20.10.2025

Прийнята після рецензування 03.11.2025

Опублікована 27.11.2025